

DOI: 10.31319/2709-2879.2024iss1(8).306385pp27-32
УДК 658:005

Коренюк П.І., доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське
ORCID ID: 0000-0001-8321-3199
e-mail: korenyukp@gmail.com

Koreniuk Petr, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management
Dniprovsky State Technical University, Kamianske

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ECOLOGICAL AND ECONOMIC PROBLEMS OF REPRODUCING PUBLIC HEALTH PROTECTION IN MODERN CONDITIONS

Проблема відтворення здоров'я людини є однією із самих складних і актуальних і не може розглядатися у відриві від загальних проблем людини в умовах гармонічного збалансованого розвитку суспільства. Державна політика в Україні щодо інформатизації системи охорони здоров'я, а також впровадження новітніх інформаційних технологій спрямовані на ліквідацію відставання в цій сфері від розвинутих країн. Зростання якісних потреб населення щодо охорони здоров'я в контексті еколого-економічних проблем є одним із проявів чинності всезагального закону зростання потреб. Потреби, їхня структура мають найповніше відповідати вимогам здорового способу життєдіяльності людини у контексті гармонічного збалансованого природокористування. Отже, витрати на медичне обслуговування, необхідне для нормального відтворення робочої сили, входять у вартість фонду відшкодування робочої сили, формування і функціонування трудового потенціалу суспільства. Державницьке виважене політико-економічне вирішення проблеми характеру праці медичних та інших працівників системи охорони здоров'я зв'язане з науково обґрунтованим розмежуванням продуктивної і непродуктивної праці, виробничої і невиробничої сфери.

Ключові слова: управління, екологічні, економічні, відтворення, здоров'я, охорона, проблеми, сфера.

The problem of reproduction of human health is one of the most complex and urgent and cannot be considered in isolation from general human problems in the conditions of harmonious and balanced development of society. It is advisable to consider public health under the prism of its sustainable reproduction. The current policy in Ukraine regarding the informatization of the health care system, as well as the use of the latest information technologies, is aimed at eliminating delays in this sphere from developed countries. When studying public health as an economic category, it is important from a methodological standpoint to find out its content, essence, specificity and place in the system of economic categories and laws. In this case, we proceed from the position that the categories should be methodologically derived and developed, and not just mechanically taken into account.

The growth of the population's qualitative health care needs in the context of environmental and economic problems is one of the manifestations of the universal law of increasing needs. Needs, their structure must fully meet the requirements of a healthy way of life of a person in the context of harmonious and balanced nature use.

Therefore, the costs of medical care necessary for the normal reproduction of the labor force are included in the cost of the labor compensation fund, the formation and functioning of the labor potential of society, and therefore are reimbursed at the expense of the necessary product. Therefore, in our opinion, solving the problem of scientifically based determination of the optimal ratio of the development of material production and non-production industries in the context of ensuring the reproduction of public health care for workers and the population as a whole is of great political importance. The state's

weighted political and economic solution to the problem of the nature of the work of medical and other workers in the health care system is connected with a scientifically based distinction between productive and unproductive work, production and non-production spheres.

Keywords: *management, environmental, economic, reproduction, health, protection, problems, sphere.*

JEL classification: *I18, O10*

Постановка проблеми. Суспільне здоров'я є не лише медико-біологічною, але і соціальною категорією. Зміст здоров'я може бути розкритий лише на основі вчення соціальної сутності людини і про людину як про безпосередню природну істоту. Проблема відтворення здоров'я людини, до якої в умовах науково-технічного прогресу ставляться дуже високі вимоги, є однією із самих складних і актуальних і не може розглядатися у відриві від загальних еколого-економічних проблем життєдіяльності людини в умовах гармонічного збалансованого розвитку суспільства. В таких умовах виникає потреба у подальших досліджень відтворення суспільної охорони здоров'я.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Людина є не лише найважливіша частка природи, її найвища цінність, продукт дуже тривалого біоприродного, історичного розвитку. Безсумнівно, це одна з форм існування, що створила людині невимірні переваги перед всіма іншими живими організмами, подолання хвороб за допомогою досвіду, знань, що накопичуються і передаються з покоління в покоління. Звичайно, вирішальний ефект даної боротьби за виживання, яка призвела до незвичайно стрімкого збільшення чисельності населення Землі і зростання тривалості життя, принесла людству разом з іншими факторами наукова суспільна охорона здоров'я» [8]. Акцентування уваги на соціальній сутності людини не означає ні в якій мірі приниження ролі біологічного початку в його життєдіяльності. Є неприпустимий однобічний біологізаторський підхід до людини, який не враховує повною мірою якісної специфіки людини як соціального явища [9]. Інакше кажучи, не доцільно ігнорувати і біологічне в людині, тому що це може вести до вульгарного соціологізму. Перед сучасною людиною усе більш гостро постає питання про виживання світового співтовариства, про те, як зберегти людину як біосоціальний вид, досить адаптований до динамічно змінюваних і не завжди передбачуваних умов життєвого середовища.

Суспільне здоров'я доцільно розглядати під призмою його сталого відтворення, тобто забезпечення, охорони, використання і подальшого зміцнення [1, 2, 6, 7]. Даний методологічний підхід може бути віднесений і до економічного дослідження здоров'я, як біосоціального феномену [9]. Змістовний аналіз цінності даного феномена дає змогу виділити в ньому: а) предмет (явище), що володіє здатністю задовольняти потреби; б) саму здатність, потенційну функцію; в) процес функціонування предмета як засобу задоволення потреби, тобто його реальну значимість. Але в той же час, як справедливо зауважує В. Паламарчук, «цінувати — не означає переоцінювати, дорожити минулим — не означає ідеалізувати його» [9]. Здоров'я як соціальну цінність, мабуть, не варто, як переоцінювати, так і недооцінювати, а запас його міцності, хоча і великий, але, звичайно, не безмежний. Саме по собі здоров'я не є економічною категорією, якщо його розглядати ізольовано, у відриві від життєдіяльності суспільства. Але в зв'язку з об'єктивною потребою відтворення здоров'я, його всілякого зміцнення, подальшого розвитку і всебічного удосконалення, між людьми історично складаються певні суспільні стосунки, у тому числі й економічні, зв'язані зі створенням і споживанням різними соціальними групами суспільної споживної вартості, послуг, у тому числі і зохорони здоров'я, тобто медичних і рекреаційних послуг.

Формулювання цілей статті. Метою статті є подальше дослідження еколого-економічних проблем відтворення суспільної охорони здоров'я в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відзначимо також, що кожній системі суспільно-економічних відносин відповідає своя специфічна, лише їй властива система економічних категорій. Державна політика в Україні щодо інформатизації системи охорони здоров'я, а також впровадження новітніх інформаційних технологій спрямовані на ліквідацію

відставання в цій сфері від розвинутих країн. На сьогодні функціонування закладів охорони здоров'я в Україні істотно ускладнилося, що пов'язано з повномасштабною війною, яка розпочалася у лютому 2022 р. Для України актуальними є питання розробки стратегії формування та подальшого вдосконалення відомчої інформаційної системи в контексті підвищення відтворення суспільної системи охорони здоров'я. Для подальшого забезпечення відтворення суспільного здоров'я виникає, формується й отримує свій подальший розвиток відповідна функціональна система, а саме, вітчизняна система охорони здоров'я [8,9]. Досліджуючи суспільне здоров'я як економічну категорію, важливо з методологічної позиції з'ясувати її зміст, сутність, специфіку та місце в системі економічних категорій і законів. Ми в даному випадку виходимо з того положення, що категорії потрібно методологічно виводити та розробляти, а не просто механічно приймати до уваги. У даному випадку аналіз суспільного здоров'я, як економічної категорії, вимагає докладного наукового дослідження цілісної системи економічних відносин стосовно збереження і відтворення здоров'я у взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими економічними відносинами та категоріями.

Особливе значення для розгляду економічних відносин з відтворення здоров'я мають роботи економістів з питань невиробничих, послуг, соціальної інфраструктури і з соціально-економічних питань охорони здоров'я [1, 2, 3, 5-7]. У той же час нагальна потреба використання сучасних методів економічного дослідження вимагає дослідження можливостей більш широкого й активного застосування системного аналізу в економіці.

Застосовуючи діалектичний метод пізнання при вивченні економічних відносин із відтворення здоров'я, необхідно розглядати їх у єдності змісту і форми, розкриваючи зв'язок між сутністю та окремими формами її прояву. Наукова діалектика розрізняє сутності різних порядків. Економічні відносини диференціюються заступенем глибинності в загальній системі виробничих відносин, перебуваючи у взаємозв'язку один з одним та певною субординацією.

Зростання якісних потреб в охороні здоров'я в контексті еколого-економічних проблем є одним із проявів чинності всезагального закону зростання потреб. Потреби, їхня структура мають найповніше відповідати вимогам здорового способу життєдіяльності людини у контексті гармонічного збалансованого природокористування. Суспільна охорона здоров'я як галузь невиробничої сфери належить до цього другого виду виробництва, що саме функціонує лише на основі споживання продукту матеріального виробництва і споживання послуг якого необхідно. Праця в системі охорони здоров'я належить до виду діяльності, результатом якого є відтворення суспільної охорони здоров'я. Оскільки здоров'я є необхідним елементом робочої сили, то праця медичних працівників безпосередньо відтворює робочу силу, трудові ресурси суспільства. Охорона здоров'я належить до галузей невиробничої сфери, які надають нематеріальні послуги, що є результатом праці, об'єктом впливу якого служить людина. Сучасний міжгалузевий комплекс суспільної охорони здоров'я представлений інтегральною системою лікувально-профілактичних, санаторно-курортних, установ фізичної культури і спорту, а також іншими ланками, об'єднаними спільною метою зміцнення здоров'я населення.

Між системою охорони здоров'я, що забезпечує надання медичних та рекреаційних послуг, і іншими галузями національної економіки об'єктивно здійснюється обмін продуктами діяльності. Охорона здоров'я як галузь невиробничої сфери, зрозуміло, споживає матеріальні блага, цінності, вироблені в галузях суспільного матеріального виробництва. В обмін же на них працівники матеріальної сфери виробництва одержують необхідні їм медичні та інші оздоровчі послуги. Вартість послуг з боку працівників системи охорони здоров'я, не визначається лише витратами їхньої праці, а є вартістю матеріальних благ, що необхідні, по-перше, для споживання самих працівників і, по-друге як умова для нормального функціонування їхньої праці. Крім того, працівники охорони здоров'я затрачають робочий час на надання медичних послуг. Отже, витрати на медичне обслуговування, необхідне для нормального відтворення робочої сили, входять у вартість фонду відшкодування робочої сили, формування і функціонування трудового потенціалу суспільства, а тому і відшкодовуються за рахунок необхідного продукту. Тому витрати на охорону здоров'я, пов'язані із суспільним відтворенням робочої сили працівників матеріальної сфери, здійснюються за рахунок необхідного продукту.

Якість в охороні здоров'я – багатовимірне поняття, яке має різні підходи до його визначення. За визначенням ВООЗ, якість медичних послуг є мірою того, як послуги охорони здоров'я, що надаються окремим особам та громадам, поліпшують бажані результати у здоров'ї людей. Для запровадження управління якістю спочатку, пропонується скористатися прикладним підходом (на основі впровадження окремих елементів СУЯ) – для отримання швидких результатів (рис. 1).

Рис. 1. Схема процесу управління якістю надання послуг

Як видно з рис. 1, на «вході» в систему існують вимоги (очікування) отримувачів послуг (пацієнтів), на «виході» – послуги, які задовольняють ці потреби. Ступінь задоволеності пацієнтів визначається шляхом вимірювання. Відповідальність керівництва передбачає, що керівники постійно підтримують фокус уваги організації на потребах пацієнтів та вимогах законодавства, встановлюють чіткі цілі забезпечення якості та сприяють їх усвідомленню всіма співробітниками, забезпечують наявність необхідних ресурсів. І через управління ресурсами здійснюється удосконалення якості послуг для кращого задоволення потреб споживачів (пацієнтів). Якість медичних послуг є мірою того, як послуги охорони здоров'я, що надаються окремим особам та громадам, поліпшують бажані результати у здоров'ї людей. Щоб цього досягти, охорона здоров'я має бути безпечною, результативною, своєчасною, ефективною, забезпечувативність, людиноцентричною.

Оскільки охорона здоров'я обслуговує як працівників виробничої, так і невиробничої сфер, то суспільні фонди охорони здоров'я формуються за рахунок необхідного і додаткового продукту. При цьому частка додаткового продукту як джерела функціонування охорони здоров'я зростає в зв'язку з дією трьох факторів: зниженням частки працівників матеріального виробництва в загальному числі зайнятих у народному господарстві, старінням населення, ростом частки таких витрат суспільного характеру, як, наприклад, витрати на загально-санітарні і загальнооздоровчі заходи тощо. У системі охорони здоров'я як і в інших галузях народного господарства існують суспільно необхідні витрати праці. Окремо постає питання про раціональне використання засобів і ресурсів суспільства, що спрямовуються на охорону здоров'я. А той факт, що праця медичних працівників не є продуктивним, не бере участь безпосередньо у виробництві національного доходу не применшує, звичайно, суспільнокорисної значимості даної праці. З економічного боку праця необхідна не лише для збереження, але і в остаточному підсумку відтворення і подальшого розвитку й удосконалення робочої сили, гармонічного збалансованого розвитку людини.

Висновки. Підвищення ефективності праці у невиробничій сфері відкриває сприятливі можливості зростання послуг і подальшого підвищення їхньої якості без істотного збільшення чисельності зайнятих. На сучасному етапі, коли рівень матеріально-технічної бази та технологічний рівень в системі суспільної охорони здоров'я, є ще недостатнім в порівнянні з світовим рівнем, виникає потреба в його подальшому забезпеченні. Отже, на нашу думку, велике державницьке значення має вирішення проблеми науково обґрунтованого визначення оптимального співвідношення розвитку матеріального виробництва і невиробничих галузей в контексті забезпечення відтворення суспільної охорони здоров'я працівників та населення в цілому.

Список використаної літератури

1. Варламова С.І., Варламова І.С. Екологізація промисловості в Україні: проблеми та перспективи. Ефективна економіка. 2018. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_44 (дата звернення: 20.04.2024).
2. Говорко О.В. Ефективність системи забезпечення охорони здоров'я населення України. Інтелект XXI. 2017. № 2. С. 92-97.
3. Грабовський В. А., Клименко П. М. Системний підхід до управління закладами охорони здоров'я. Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2014. №3. С. 136-142.
4. Лепський В.В. Концепція реформування медичної галузі з використанням проектного підходу. Вісник НТУ «ХПІ». 2016. № 2. С. 101-112.
5. Мартинюк О.А., Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 6. С. 75-79.
6. Медяник Д.І., Липчанський В.О. Особливості ефективності управління закладами охорони здоров'я. Наукові записки. 2016. Вип. 19. С. 23-29.
7. Назарко С.О. Сучасна парадигма управління закладом охорони здоров'я в умовах проведення медичної реформи. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. №4(20). С. 170-175.
8. Паламарчук В.О., Мішенін Є.В., Коренюк П.І. Еколого-економічні та соціальні нариси з економіки природокористування: монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2004. 258 с.
9. В.О. Паламарчук, Є.В. Мішенін, П.І. Коренюк. Еколого-економічні та соціальні нариси з проблем природокористування: Монографія. Д.: Пороги, 2004. 258 с.
10. Стахів О.В. Інституційне забезпечення управління системним розвитком закладів охорони здоров'я. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023. № 36. С. 180-188.

References

- [1] Varlamova S.I., Varlamova I.S. Ekologizatsiia promyslovosti v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Greening of industry in Ukraine: problems and prospects]. *Efektivna ekonomika*. 2018. №1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_44 (accessed 20 April 2024).
- [2] Novorko O.V (2017). Efektivnist systemy zabezpechennia okhorony zdorovia naseleння Ukrainy [Effectiveness of the system of ensuring the health of the population of Ukraine]. *Intelekt KhKhI*, no. 2, pp. 92-97.
- [3] Hrabovskyi V. A., Klymenko P. M. (2014) Systemnyi pidkhid do upravlinnia zakladamy okhorony zdorovia [A systematic approach to the management of health care facilities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, no. 3, pp. 136-142.
- [4] Lepskiy V.V. (2016) Kontseptsiia reformuvannia medychnoi haluzi z vykorystanniam proektnoho pidkходу [The concept of reforming the medical industry using a project approach]. *Visnyk NTU «KhPI»*, no. 2, pp. 101-112.
- [5] Martyniuk O. A., Kurdybanska N.F. (2016) Vprovadzhenia systemy upravlinnia yakistiu v medychnykh zakladakh [Implementation of the quality management system in medical institutions]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, Vol. 6, pp. 75-79.

- [6] Medianyuk D. I., Lypchanskyi V. O. (2016) Osoblyvosti efektyvnosti upravlinnia zakladamy okhorony zdorovia [Peculiarities of the effectiveness of management of health care facilities]. *Naukovi zapysky*, Vol. 19, pp. 23-29.
- [7] Nazarko S. O. (2019) Suchasna paradyhma upravlinnia zakladom okhorony zdorovia v umovakh provedennia medychnoi reformy [The modern paradigm of health care institution management in the conditions of medical reform]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, . no. 4(20), pp. 170-175.
- [8] Palamarchuk V.O., Mishenin Ye.V., Koreniuk P.I. (2004) *Ekoloho-ekonomichni ta sotsialni narysy z ekonomiky pryrodokorostuvannia* [Ecological, economic and social essays on the economics of nature management]. Dnipropetrovsk: Porohy. (in Ukrainian)
- [9] Stakhiv O. V. (2023) Instytutsiine zabezpechennia upravlinnia systemnym rozvytkom zakladiv okhorony zdorovia [Institutional support for managing the system development of health care institutions]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, no. 36, pp. 180-188.

Надійшла до редколегії 23.04.2024